

□ Andrzej STELMACH

WYBORY PARLAMENTARNE W ROSJI (17 XII 1995 r.)

Przeprowadzone w grudniu 1993 r. po rozwiązaniu Dumy Państwowej przez prezydenta wybory parlamentarne nie przyniosły oczekiwanych przez B. Jelcyna rezultatów. Ugrupowania związane z władzą wykonawczą nie odniosły spodziewanego sukcesu. Układ sił w nowej Dumie był mało korzystny dla prezydenta. Wzmocnieniu, i to znacznemu, uległy natomiast partie nacjonalistów i komunistów.

1. Scena polityczna przed wyborami

Rozwarstwienie rosyjskiej sceny politycznej jest typowym przykładem kształtowania się demokratycznego systemu politycznego, który najczęściej przechodzi przez ten etap rozwoju. Potwierdza to obserwacja organizacyjnej ewolucji partii politycznych we wszystkich krajach postkomunistycznych.

Doskonałym zwierciadłem faktycznego układu sił politycznych w państwie są kampanie wyborcze. Wtedy najpełniej aktywizują się poszczególne partie. Nie tylko są tworzone nowe ugrupowania, ale także zawierane są koalicje i porozumienia wyborcze. Wybory są jedynym obiektywnym weryfikatorem znaczenia i siły każdego ugrupowania politycznego. Nie liczą się wtedy zapewnienia, deklaracje czy programy a jedynie efekty w postaci zdobytych miejsc w parlamencie. Stąd też takiej weryfikacji poddają się wszystkie zorganizowane siły polityczne bez względu na szanse powodzenia. Obowiązuje bowiem tu zasada, iż nieobecni nie liczą się. Jedynie udział w wyborach daje szansę na zaistnienie na scenie politycznej i udział w życiu publicznym.

W wyborach parlamentarnych w grudniu 1993 r. brały udział 24 partie i ugrupowania. Centralna Komisja Wyborcza dopuściła do udziału w wyborach tylko 13 partii i bloków wyborczych. Akces do udziału w kampanii wyborczej w roku 1995 zadeklarowało aż 69 partii i bloków wyborczych.

2. Ordynacja wyborcza

Poprzednie wybory do Dumy Państwowej i Rady Federacji odbyły się w oparciu o ordynację wyborczą z października 1993 r.¹ Miały one z założenia tymczasowy charakter. Stwierdzano w nich wyraźnie, iż obowiązują tylko jednorazowo. Obydwa dokumenty zostały przygotowane z myślą o elekcji w 1993 r. W związku z powyższym już bezpośrednio po wyborach parlamentarnych rozpoczęto prace nad przygotowaniem nowego prawa wyborczego. Prace zostały znacznie zintensyfikowane w drugiej połowie 1994 r., gdyż w grudniu upływał roczny okres w którym

¹ Zasady przeprowadzenia wyborów do Dumy Państwowej regulował dekret prezydenta z 1 października 1993 r.: „Położenie o wyborach deputatów Gosudarstwiennoj Dumy w 1993 gody, utwierdzono ukazom Prezidenta Rossijskiej Federacji ot 1 oktiabria 1993 g. nr 1557” (Rossijskaja Gazieta z 8 X 1993 r.); Aktem prawnym tej samej rangi 11 października 1993 r. prezydent określił zasady dokonywania wyborów do Rady Federacji: „Położenie o wyborach deputatów Sowietu Federacji Federalnogo Sobrania Rossijskiej Federacji w 1993 gody, utwierdzono ukazom Prezidenta Rossijskiej Federacji ot 11 oktiabria 1993 g. nr 1626” (Rossijskaja Gazieta z 19 X 1993 r.).

prezydent nie mógł rozwiązać parlamentu. Ponieważ groźba rozwiązania przez prezydenta opozycyjnej wobec niego Dumy była zupełnie realna, prace nad nowymi ordynacjami wyborczymi odbywały się w dużym pośpiechu. Pierwsze czytanie projektu ustawy odbyło się 23 listopada 1994 r. Podpisanie ordynacji przez prezydenta nastąpiło dopiero 21 czerwca 1995 r. Tak długi okres prac nad projektem był spowodowany rozbieżnościami pomiędzy Dumą a Radą Federacji i prezydentem dotyczącymi głównych założeń prawa wyborczego. Istota sporu dotyczyła głównie kilku podstawowych kwestii. Przede wszystkim chodziło o proporcje pomiędzy liczbą deputowanych wybieranych w jednomandatowych okręgach wyborczych a uzyskujących mandaty z list federalnych. Rada Federacji i prezydent stali na stanowisku, iż dotychczasowa zasada równego podziału mandatów do Dumy pomiędzy okręgi i listy federalne (225:225) faworyzuje wyraźnie moskiewskie partie polityczne. Ponieważ w Rosji głównymi ośrodkami aktywności partyjnej są największe aglomeracje miejskie, a szczególnie Moskwa, to na listach federalnych umieszczani są przede wszystkim kierownicy działacze partii z Moskwy. Zwolennicy koncepcji ograniczenia wpływów partyjnych w Dumie uważali, iż w takiej sytuacji izba nie będzie reprezentatywna dla ogółu społeczeństwa a zostanie zdominowana przez partykularne interesy partyjne². Z drugiej strony zwolennicy zachowania parytetu pomiędzy liczbą mandatów bezpośrednich a pochodzących z list federalnych wskazywali na dążenia elit regionalnych do zawłaszczenia wpływów we władzy ustawodawczej.

Troska o reprezentatywność Dumy z jednej strony i obawa przed nadmiernym napływem do władz ustawodawczych przedstawicieli prowincji z drugiej, nie wydaje się być jedynym motywem ostrego sporu. Inicjatywa prezydenta wyraźnie zmierzała w kierunku ograniczenia roli partii politycznych w parlamencie i wynikała z obawy przed ponownym zdominowaniem niższej izby przez ugrupowania komunistyczne i nacjonalistyczne³.

Efektom omawianego powyżej sporu było zachowanie w ordynacji wyborczej do Dumy dotychczasowej zasady równego podziału mandatów między okręgi a listy federalne. Zastosowano przy tym różne systemy wyborcze. Wybory deputowanych w okręgach jednomandatowych odbywają się w oparciu o większościowe prawo wyborcze przy zachowaniu większości względnej. Podział mandatów z list federalnych odbywa się według systemu proporcjonalnego. W podziale mandatów z tych list uczestniczą tylko te ugrupowania, które w skali Federacji uzyskały co najmniej 5% ważnie oddanych głosów. W odniesieniu do bloków wyborczych wymóg ten podwyższono do 7%.

Ordynacja wyborcza określiła wymogi jakie musi spełnić komitet wyborczy, aby zarejestrować swoją listę. Partia musi zebrać pod zgłoszeniem listy federalnej minimum 200 tys. podpisów wyborców. Z jednego podmiotu Federacji można wykazać tylko 7% ogółu zebranych podpisów. Zgłoszenie kandydata w okręgu jednomandatowym wymaga poparcia przynajmniej 1% wyborców z tego okręgu.

Istnieje możliwość jednoczesnego kandydowania w okręgu wyborczym i z listy federalnej. Zarejestrowanego przez Centralną Komisję Wyborczą kandydata do Dumy chroni immunitet poselski.

W rosyjskim prawie wyborczym prawomocność procedur wyborczych uzależniono od frekwencji wyborczej. Ustalono, że aby uznać wybory za ważne frekwencja nie może być niższa niż 25%⁴.

Jednym z kontrowersyjnych zapisów ordynacji wyborczej jest postanowienie o przyznaniu prawa do głosowania poza granicami kraju tylko tym obywatelom, którzy posiadają ważny paszport Federacji Rosyjskiej. Większość Rosjan, którzy zamieszkują na terenie państw należących do Wspólnoty Niepodległych Państw, nie posiada takich paszportów. Problem ten dotyczy około 25-30 mln obywateli.

² Prezydent i Rada Federacji proponowali proporcje 300:150 na korzyść deputowanych wybieranych w okręgach jednomandatowych.

³ Por. E. Paszyc, M. Chudzyńska, *Ordynacja wyborcza jako płaszczyzna walki politycznej w Rosji*. Wybory '95, Ośrodek Studiów Wschodnich, s. 3.

⁴ Prezydent domagał się ustalenia tego wymogu na poziomie 50%.

Wiele innych, podstawowych postanowień ordynacji wyborczej także budzi kontrowersje. Najbardziej atakowana jest zasada dopuszczenia do podziału mandatów z list federalnych tylko tych ugrupowań, które uzyskały ponad 5% głosów wyborców w skali Federacji. Przeciwnicy tego rozwiązania twierdzą, że wybrana w oparciu o tę zasadę Duma nie będzie organem w pełni przedstawicielskim. Zabraknie w niej reprezentacji wielu ugrupowań, które cieszyły się poparciem społecznym. Głosy uzyskane przez te partie zostaną niejako „przekazane” ugrupowaniom, także o zupełnie innej proveniencji politycznej, którym udało się przekroczyć 5% barierę.

Również podział na okręgi jednomandatowe i listy federalne budzi wiele zastrzeżeń. Przede wszystkim krytykowana jest możliwość jednoczesnego kandydowania z listy federalnej i w okręgu. Zdaniem przeciwników tego rozwiązania narusza to konstytucyjną zasadę równości praw wyborczych obywateli. Naruszeniem tej samej zasady jest sposób dokonania podziału kraju na okręgi wyborcze. Powstały bardzo poważne dysproporcje w liczbie wyborców w poszczególnych jednomandatowych okręgach wyborczych. Liczba wyborców waha się w nich od 12 tys. do 780 tys., co wielokrotnie przekracza ustawowy limit dopuszczalnej różnicy liczby wyborców w poszczególnych okręgach. Zgodnie z ustawą wyborczą, nie powinna ona przekraczać 15%⁵.

Wiele zastrzeżeń budzi wprowadzona przez ordynację ochrona prawna kandydatów do parlamentu. Centralna Komisja Wyborcza podała do publicznej wiadomości wykaz 87 nazwisk kandydatów do Dumy wobec których toczyło się postępowanie karne lub byli w przeszłości karani⁶.

Kształt nowej ordynacji wyborczej do Dumy Państwowej nie odpowiadał ani prezydentowi, ani rządowi ani związanym z władzą grupom interesów politycznych. Ataki na prawo wyborcze nasiliły się szczególnie mocno, kiedy stało się jasne, że w najbliższych wyborach największe szanse na odniesienie sukcesu mają ugrupowania komunistyczne, narodowe i umiarkowani reformatorzy nie związani z obozem prezydenckim. Na początku listopada 1995 r. Rada Federacji wydała oficjalne oświadczenie w którym zakwestionowała zgodność ordynacji wyborczej z konstytucją. Kilka dni później Sąd Najwyższy skierował do Trybunału Konstytucyjnego wniosek w sprawie zbadania zgodności z konstytucją zasady 5% progu wyborczego dla partii ubiegających się o mandaty z listy federalnej. Z podobnym, ale znacznie rozszerzonym o inne zastrzeżenia wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego zwróciła się grupa 102 deputowanych do Dumy.

19 listopada Trybunał Konstytucyjny oddalił obydwa wnioski. Argumentując swoją decyzję Trybunał stwierdził, iż rozstrzyganie tego typu sporów byłoby angażowaniem się w kampanię wyborczą.

Wśród obserwatorów życia politycznego w Rosji panuje dosyć zgodna opinia, iż tak formułowane zarzuty wobec ordynacji wyborczej mają na celu stworzenie w przyszłości przesłanek do zakwestionowania legitymizacji wybranej w oparciu o tę ustawę Dumy i unieważnienia wyborów. Wydaje się jednak, iż taki bieg wydarzeń jest raczej mało prawdopodobny.

Kontrowersje budziła również ordynacja wyborcza do Rady Federacji. Tu głównym przedmiotem sporu był sposób wyłaniania składu izby. Zgodnie z rosyjską ustawą zasadniczą do Rady Federacji wchodzi po dwóch przedstawicieli każdego podmiotu Federacji Rosyjskiej; po jednym z organów przedstawicielskich i wykonawczych władzy państwowej⁷.

Spór toczył się głównie pomiędzy Dumą a Radą Federacji i prezydentem. Dotyczył on przede wszystkim trybu wyboru lub nominacji składu wyższej izby parlamentu. Przygotowano aż dziesięć różnych projektów ordynacji. W trakcie dyskusji ewolucji ulegały stanowiska poszczególnych stron sporu. Dopiero 6 grudnia prezydent podpisał uchwaloną przez Dumę i odrzuconą przez Radę Federacji ustawę o trybie tworzenia wyższej izby parlamentu. Ordynacja wyborcza jest kompromisem pomiędzy Dumą a prezydentem. Pomija natomiast stanowisko w tej sprawie Rady Federacji. W wyniku przyjętego rozstrzygnięcia w skład Rady Federacji, tak jak dotychczas, wejdzie po dwóch przedstawicieli każdego z podmiotów Federacji. Będą to szefowie organów ustawodawczych

⁵ E. Paszyc, M. Chudzyńska, *Ordynacja wyborcza*, s. 3-4.

⁶ Na listach aż 25 ugrupowań politycznych znalazły się osoby, które miały kryminalną przeszłość. Najwięcej takich kandydatów umieszczono na listach wyborczych Liberalno-Demokratycznej Partii Rosji i „Dzierżawy”.

⁷ Art. 95, pkt 2 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

i wykonawczych. Nie będzie miało znaczenia czy w poszczególnych podmiotach Federacji wzmiarkowane osoby piastują swe stanowiska w wyniku wyboru czy też mianowania⁸.

Przyjęcie ordynacji wyborczej do wyższej izby parlamentu w takim kształcie zapewnia prezydentowi, przynajmniej do czasu przeprowadzenia wyborów do władz lokalnych, daleko idącą kontrolę nad Radą Federacji. W jej składzie znajdzie się bowiem znaczna część deputowanych, którzy na swoje stanowiska zostali mianowani przez Borysa Jelcyna. W ten sposób realne stają się zamysły Kremla o stworzeniu z izby wyższej parlamentu przeciwwagi dla Dumy.

3. Programy wyborcze

W Rosji, podobnie jak w pozostałych państwach postkomunistycznych, występuje system rozbicia wielopartyjnego. Scena polityczna jest nadal bardzo dynamiczna. Tworzone są coraz to nowe partie oraz zawierane koalicje i porozumienia. Tylko nieliczne ugrupowania polityczne utrwały się w politycznym krajobrazie Rosji. Nadal występuje silna tendencja do tworzenia nowych struktur organizacyjnych przez znanych już polityków. Istnieje wrażenie stałego poszukiwania coraz to innych rozwiązań. W parze za tymi zmianami nie idzie jednak wzrost zaangażowania czy chociażby poparcia społecznego.

Na rosyjskiej scenie politycznej występuje szczególnie duża różnorodność ugrupowań prawicowych i centrowych. W okresie przedwyborczym gorątkowo zaczęto tworzyć nowe partie polityczne, nie bacząc na szansę uzyskania przez nie znaczącego poparcia społecznego.

W momencie rozpoczęcia kampanii wyborczej na scenie politycznej Rosji pojawiły się dwa nowe tzw. ugrupowania władzy. Był to „Nasz Dom – Rosja” z Wiktorem Czernomyrdinem na czele oraz Blok Wyborczy Iwana Rybkina. Każde z nich miało za zadanie skupienie wokół siebie ludzi o różnych przekonaniach, ale popierających politykę prezydenta i rządu.

Ogólnorosyjski Ruch Społeczno-Polityczny Nasz Dom – Rosja (*Wsierossijskoje obščiestwienno-politczieskoje dwiżenie „Nasz dom – Rossija”*)

Ugrupowanie to zostało założone w maju 1995 r. przez premiera W. Czernomyrdina. Jest to partia o charakterze centroprawicowym. Zrzesza ona wysokich urzędników państwowych oraz lokalnych działaczy gospodarczych i politycznych. Wśród aktywistów bloku znajduje się znany reżyser Nikita Michalkow oraz zdobywca Groznego gen. Lew Rochlin.

Blok Wyborczy Iwana Rybkina (*Izbiratielnyj blok Iwana Rybkina*)

Jest to kierowany przez przewodniczącego ustępującej Dumy I. Rybkina centrolewicowy blok wyborczy. W zamysłach prezydenta B. Jelcyna miał on zgrupować parlamentarną lewicę niekomunistyczną oraz agrarystów. Zamiany te jednak nie powiodły się i Blok pozostał nie liczącym się na rosyjskiej scenie politycznej ugrupowaniem wyborczym.

Demokratyczny Wybór Rosji – Zjednoczeni Demokraci (*Diemokraticzieskij wybor Rossi – Obiediniennyye diemokraty*)

Ugrupowanie to powstało pod koniec sierpnia 1995 r. i jest kontynuacją Koalicji „Wybór Rosji” założonej przez Jegora Gajdara przed wyborami parlamentarnymi w 1993 r. W swoim programie ugrupowanie opowiada się za kontynuacją reform w dotychczasowym kształcie. Szczególnie akcentuje konieczność przyspieszenia transformacji ustrojowej i przemian własnościowych. Liberalny program przyspieszenia tempa reform gospodarczych opiera się na poszerzeniu sfery własności prywatnej oraz stworzeniu dogodniejszych warunków dla gospodarki rynkowej. W efekcie uwidacznia się programowa teza o ograniczeniu funkcji socjalnej państwa na rzecz jego opieki

⁸ Stanowisko Dumy w tej sprawie początkowo było inne. Większość deputowanych uważała, iż do Rady Federacji powinni wejść tylko ci szefowie organów wykonawczych i ustawodawczych podmiotów Federacji, którzy na swoje stanowiska zostali wybrani. W ten sposób nie uzyskiwaliby w sposób automatyczny mandatów ci szefowie organów, szczególnie wykonawczych, którzy pochodzili z nominacji prezydenckiej. W ten sposób próbowano ograniczyć wpływ prezydenta na członków Rady Federacji.

nad przedsiębiorczymi. Z listy Bloku kandydował m.in. znany w Rosji obrońca praw człowieka Siergiej Kowaliow.

Blok Wyborczy „Jawlinskij-Bołdyriew-Łukin” *(Izbiratielnyj blok „Jawlinskij-Bołdyriew-Łukin”)*

Ugrupowanie to znane pod nazwą „Jabłoko” cieszy się znacznym poparciem w środowiskach inteligencji i menedżerów. Czołową postacią ugrupowania jest Grigorij Jawlinskij twórca programu reform pod nazwą „500 dni” i „Wielka szansa” nie zrealizowanych przez M. Gorbaczowa.

„Jabłoko” jest demokratyczną formacją polityczną skupiającą najbardziej dojrzałą i ofensywnie nastawioną grupę reformatorów. W sensie programowym jest to ugrupowanie opowiadające się za stopniowym i rozważnym, ale konsekwentnym wprowadzaniem reform politycznych i rynkowych. Reformy powinny być inspirowane „oddolnie”, pobudzać indywidualne inicjatywy i odpowiadać na lokalne zapotrzebowania i oczekiwania.

Blok Jawlinskiego stanowi konstruktywną opozycję wobec administracji Jelcyna. Nie zyskał wprawdzie szerszego poparcia w terenie, ale udało mu się pozyskać wsparcie niektórych kół finansjery, np. grupy kapitałowej „MOST”, banku „Stolicznyj” i „Menatep”.

Spółeczny Ruch Polityczny „Naprzód Rosjo!” *(Obszcziestwienno-polityczieskoje dwiżenie „Wpieried, Rossija!”)*

Jest to nowe na rosyjskiej scenie politycznej ugrupowanie o charakterze prawniczym. Zostało założone w lutym 1995 r. przez byłego ministra gospodarki Borysa Fiodorowa. Deklaruje się on jako przeciwnik polityki obecnego rządu. Opowiada się za stopniowymi reformami zorientowanymi na rozwój klasy średniej. Ruch „Naprzód Rosjo” jest ugrupowaniem o charakterze patriotycznym, uznającym za cel nadrzędny utrzymanie integralności Rosji.

Partia Samorządu Pracujących (Partia samouprawlenia trudiaszczichsia)

To centroprawicowe ugrupowanie polityczne zostało utworzone w marcu 1995 r. Na jego czele stoi światowej sławy oftalmolog Światosław Fiodorow. Partia opowiada się za powszechną prywatyzacją jako niezbędnym warunkiem wzrostu gospodarczego.

Ruch Polityczny „Kobiety Rosji” (Polityczieskoje dwiżenije „Żenszcziny Rossii”)

Jest to powstała w 1993 r. koalicja skupiająca organizacje kobiece. Na jej czele stoi przewodnicząca Związku Kobiet Rosji Alewtina Fiedułowa.

Program polityczny ugrupowania ma wyraźnie centrowy charakter. Można w nim dostrzec tezy podobne do formułowanych przez główne ugrupowania demokratyczne powiązane z administracją B. Jelcyna.

Z bardziej szczegółowej analizy podstawowych tez programowych nasuwa się wniosek, iż głównym zadaniem organizacji i jej podstawowym celem jest zapewnienie kobietom szerszego dostępu do ośrodków władzy. Odnieść można wrażenie, że jest to podstawowa teza programowa. Wszystko inne jest tylko jej pochodną lub uzupełnieniem.

Związki Zawodowe i Przemysłowcy Rosji – Związek Pracy

Jest to powstała przed wyborami koalicja zrzeszająca w jednym ugrupowaniu pracobiorców i pracodawców. Wydaje się jednak, że połączenie dwóch sił o przeciwstawnych interesach nie wróży im powodzenia. Związek nie uzyskał poparcia żadnej silnej centrali związkowej. Liczy na finansowe zaangażowanie pracodawców w kampanię wyborczą.

Blok Wyborczy Socjaldemokrati (Izbratielnyj blok „Socjaldemokrati”)

Koalicja ta, podobnie jak poprzednia, jest próbą połączenia w jeden organizm dwóch odmiennych programowo ugrupowań. Blok tworzą Rosyjski Ruch Reform Demokratycznych oraz Rosyjski Związek Socjaldemokratyczny. Ponieważ obydwie partie znacznie różnią się między sobą w kwestiach programowych ich koalicja wyborcza nie budzi zaufania.

Znaczne wpływy w społeczeństwie rosyjskim mają ugrupowania zaliczane do lewicy. Przyjmują one bardzo różne orientacje polityczne. Najbardziej popularne są ugrupowania postkomunistyczne.

Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej (*Komunisticzeskaja partija Rossijskoj Fiederacii*)

Jest to najliczniejsza, bo zrzeszająca ponad 500 tys. członków partia polityczna w Rosji. Organizacja posiada rozbudowane struktury i sprawnie działający aparat.

Partia opowiada się za spowolnieniem tempa reform, ich racjonalizacją, poszerzeniem zakresu interwencjonizmu państwowego w sferę gospodarki oraz rozbudowaniem funkcji opiekuńczej państwa. Podkreśla konieczność zachowania tożsamości i tradycji narodowej. Ta teza z programu wywarła szczególnie mocne piętno na koncepcjach określających główne kierunki polityki zagranicznej. Partia lansuje tezę o powrocie do bilateralnego modelu podziału wpływów w świecie pomiędzy Rosję i Stany Zjednoczone. Wpływy w Europie Środkowej rezerwuje wyłącznie dla Rosji.

W polityce wewnętrznej partia Gienadija Ziuganowa opowiada się za odtworzeniem systemu radzieckiego z wyraźną przewagą władzy ustawodawczej nad wykonawczą. Oznacza to w praktyce postulat ograniczenia władzy prezydenta.

W trakcie ostatniej kadencji parlamentu partia złagodziła swój program polityczny. Jej radykalizm znacznie osłabł. Z pewnością pozyska to dla niej dużą grupę nowych zwolenników o umiarkowanie lewicowych poglądach.

Blok „Komuniści – Pracująca Rosja – Za Związek Radziecki” (*Błok „Komunisty – Trudowaja Rossija – Za Sowietiskij Sojuz”*)

Jest to ugrupowanie skupiające radykalnych komunistów. Opowiada się za restytucją Związku Radzieckiego. Jest przeciwnie reformą ustrojową i gospodarczą. Jednym z jego liderów jest organizator bojówek Wiktor Anpiłow. Z racji swego radykalizmu partia nie cieszy się większym poparciem społecznym.

Agrarna Partia Rosji (*Agrarnaja partija Rossii*)

Partia wprowadzie deklaruje przynależność do centrolewicy, ale faktycznie jest ugrupowaniem lewicowym. Skupia ona głównie ludzi związanych z bardzo szeroko rozumianym aparatem zarządzającym kolchozami i sowchozami. W szeregach partii znajduje się wielu dawnych działaczy związków zawodowych i rad deputowanych ludowych. Jest więc to partia dawnej nomenklatury niższego szczebla. Znajduje ona poparcie wśród z natury konserwatywnego elektoratu wiejskiego.

Przywódca partii Michaił Łapszin często krytykował Borysa Jelcyna za przeprowadzanie reform kosztem najuboższych warstw społecznych. Partia optuje za wzmocnionym interwencjonizmem państwowym w sferę gospodarki, szczególnie w sprawy wsi. Postuluje stworzenie systemu gwarancji socjalnych dla wszystkich zatrudnionych na wsi w sektorze państwowym.

W Rosji występuje duża różnorodność partii o charakterze nacjonalistycznym. Cieszą się one dużym zainteresowaniem wyborców. Obserwatorzy życia politycznego w Rosji twierdzą, iż ich zasady ideowe, podobnie zresztą jak w przypadku partii postkomunistycznych, odpowiadają obecnemu stanowi świadomości społecznej.

Liberalno-Demokratyczna Partia Rosji (*Libieralno-diemokraticzeskaja partija Rossii*)

Jest to ugrupowanie o charakterze nacjonalistyczno-populistycznym. Na jego czele stoi Władimir Żyrynowski. Partia opowiada się za umocnieniem państwa w historycznych granicach Rosji, powrotem do mocarstwowej pozycji na arenie międzynarodowej, wstrzymaniem redukcji armii i kompleksu militarno-przemysłowego, ochroną mniejszości rosyjskiej poza granicami. Negatywnie odnosi się do demokratycznych reform. Żąda ograniczenia prywatyzacji.

W programie partii akcentowana jest potrzeba stworzenia w Rosji silnej władzy prezydenckiej. Towarzyszyć jej powinna odbudowa dawnej potęgi Rosji w granicach z 1917 r. Gospodarkę ma

napędzać produkcja i eksport uzbrojenia. Państwo za swoje podstawowe zadanie powinno uznać walkę z bezrobociem. Po dojściu do władzy i szybkim wprowadzeniem głoszonych haseł obiecuja natychmiastową poprawę warunków życia.

W obecnych warunkach panujących w Rosji obietnice składane przez Liberalno-Demokratyczną Partię Rosji zjednują jej bardzo duże poparcie. Okazuje się, że wiele osób ludzi się jeszcze, iż szybko uda się odbudować dawne imperium i w cudowny sposób zapewnić powszechny dobrobyt.

Kongres Wspólnot Rosyjskich (*Kongriess russkich obszczin*)

Jest to ugrupowanie umiarkowanych nacjonalistów. Powstało w październiku 1994 r. a zostało zarejestrowane w lutym 1995 r. Na jego czele stoją bardzo popularni w Rosji politycy: gen. Aleksandr Lebied, Siergiej Głazow, Jurij Skokow. Kongres samookreśla się jako ponadpartyjna organizacja skupiająca osoby o różnych przekonaniach a połączonych pragnieniem odrodzenia upokorzonego narodu i jego ojczyzny. Opowiada się za gospodarką rynkową i reformami gospodarczymi. Szczególne miejsce w jego programie zajmują hasła dotyczące odbudowy mocarstwowej pozycji Rosji i zachowania za wszelką cenę jej integralności terytorialnej. Kongres szczególną uwagę przywiązuje do obrony interesów Rosjan zamieszkujących na terenach byłych republik radzieckich i na obszarach republik narodowych Federacji Rosyjskiej. Na uwagę zasługuje fakt, iż utrzymuje on poprawne stosunki z prezydentem a także elitami gospodarczymi i regionalnymi.

Kongres urósł szybko do rangi jednego z faworytów kampanii wyborczej. Swoją pozycję zawdzięcza zarówno popularności swoich przywódców jak i chwytnemu społecznemu, umiarkowanemu programowi politycznemu.

Ruch Społeczno-Polityczny „Dzierżawa” (*Socjal-patriotyczieskoje dwiżenie „Dzierżawa”*)

Jest to nacjonalistyczny ruch polityczny. Liderem ugrupowania jest były wiceprezydent Federacji Rosyjskiej Aleksandr Ruckoj. W ostatnim okresie, szczególnie po powstaniu konkurencyjnego programowo i odwołującego się do tej samej klienteli wyborczej Kongresu Wspólnot Rosyjskich, „Dzierżawa” i sam A. Ruckoj znacznie stracił na popularności. Ruch osłabił także spory i podziały wewnętrzne. Nie bez znaczenia, jak zgodnie podkreślają komentatorzy, dla spadku szans wyborczych partii były nadmierne ambicje jej przywódcy. Nie potrafił on porozumieć się z żadnym z liderów pokrewnych programowo ugrupowań.

Zjednoczenie „Moja Ojczyzna” (*Obiedinienie „Moja Rodina”*)

Ten umiarkowany nacjonalistyczny ruch polityczny zyskał sporą popularność w armii. Stało się to dzięki osobie jego lidera, byłego dowódcy 40. Armii z Afganistanu i zdeklarowanego przeciwnika wojny w Czeczenii, gen. Borysa Gromowa⁹. Współprzewodniczącym partii został znany biznesmen, oskarżany o powiązania z mafią, Josif Kobzon.

Spśród innych licznych ugrupowań o charakterze nacjonalistycznym można wymienić skrajnie nacjonalistyczną Narodowo-Republikańską Partię Rosji oraz blok „Za Ojczyznę” na czele którego stoi były wicepremier Władimir Polewanow.

4. Kampania wyborcza

Ostatnie lata przyniosły w Rosji znaczny spadek zainteresowania polityką i politycznej aktywności społeczeństwa¹⁰. Pojawiły się obawy, czy frekwencja przekroczy 50%. Stąd też spory dotyczące zapisu w ordynacji wyborczej dotyczącego uznania wyborów za ważne przy frekwencji

⁹ Gen. B. Gromow jest obecnie ekspertem wojskowym w randze wiceministra.

¹⁰ Potwierdzają to analizy frekwencji wyborczej prowadzone przez Centralną Komisję Wyborczą. W Wyborach parlamentarnych w 1989 r. brało udział 90% uprawnionych. W roku 1991 Dumę wybierało 74% wyborców. W kwietniu 1993 r. w referendum konstytucyjnym wzięło udział 64% uprawnionych. W wyborach parlamentarnych w 1993 r. frekwencja wyniosła tylko 53%.

wynoszącej 50% czy także niższej były w pełni uzasadnione. Większość przedwyborczych prognoz przewidywała, iż frekwencja wyborcza będzie na pograniczu 50%. Tym samym chodziło o rozstrzygnięcie kwestii natury zasadniczej, czy wybory grudniowe mogą zostać unieważnione. Tzw. „obóz władzy” prezydenta B. Jelcyna był zainteresowany w stworzeniu jak największej liczby przesłanek dla ewentualnego uznania wyborów za nieważne. Sondaże opinii publicznej już na początku kampanii wyborczej były niekorzystne dla zwolenników prezydenta. Stąd czynione „na wszelki wypadek” zastrzeżenia do ordynacji wyborczej i próby manipulowania działalnością Centralnej Komisji Wyborczej. Ta ostatnia wsławiła się w trakcie kampanii wyborczej wykreśleniem z list bloków wyborczych dwóch ugrupowań pozostających w opozycji do prezydenta B. Jelcyna – „Jabłoka” G. Jawlińskiego i „Dzierżawy” A. Ruckoja. Obydwu blokom zarzucono wykreślenie nazwisk osób kandydujących z ich list bez wiedzy zainteresowanych oraz umieszczenie na swoich listach nazwisk osób, które nie wyraziły zgody na kandydowanie. Zarzuty te nie potwierdziły się a CKW oskarżono o stronnictwo. Zainteresowane ugrupowania odwołały się do Sądu Najwyższego Rosji, który obydwie decyzje CKW zakwestionował. Uchylił również decyzję o odmowie zarejestrowania listy Demokratycznej Rosji Lwa Ponomariowa i Gleba Jakunina¹¹.

W kampanii wyborczej w Rosji wzięło udział około stu różnych partii i komitetów wyborczych. O mandaty z list federalnych ubiegały się aż 43 ugrupowania. Wszystkie one liczyły na pokonanie bariery 5% i uzyskanie miejsc w Dumie. Z przedwyborczych sondaży było jednak wiadomo, iż do parlamentu z list federalnych mogą wejść kandydaci zaledwie od dwóch do maksimum ośmiu ugrupowań. Najczęściej wymieniano wśród nich: Komunistyczną Partię Federacji Rosyjskiej, „Jabłoko”, Nasz Dom Rosja, Kongres Wspólnot Rosyjskich, Kobiety Rosji, Liberalno-Demokratyczną Partię Rosji.

Kampania wyborcza, jak na warunki rosyjskie, była bardzo nietypowa. Niektóre ugrupowania zerwały z charakterystycznym dla Rosji siemieżnym charakterem kampanii wyborczej. Zastosowano nowe formy agitacji¹². Pojawiły się ogromne kolorowe plakaty, wideoklipy, koncerty, debaty telewizyjne, ulotki i wiece. Do udziału w kampanii zapraszano znane i popularne postacie ze świata filmu, telewizji i różnych dziedzin sztuki. Śmiało sięgano po artystów zagranicznych.

Na tym tle odróżnia się partia komunistyczna G. Ziuganowa. Nie prowadziła ona w ogóle kampanii wyborczej. Nie rozlepiano plakatów, nie wywieszano haseł na ulicach, nie wykupywano czasu antenowego w telewizji i radiu. W dyskusjach telewizyjnych z liderami innych ugrupowań uczestniczył najczęściej sam G. Ziuganow. Niewątpliwym atutem komunistów pozostawała natomiast silnie rozwinięta terenowa struktura partii i aktywność polityczna jej szarych członków.

Przez cały czas trwania kampanii wyborczej towarzyszyła jej atmosfera skandalu i afer. Obwiniano się wzajemnie o nieuczciwości, kłamstwa i manipulowanie opinią publiczną. W trakcie kampanii zastrzelono dwóch kandydatów oraz opublikowano oficjalną listę pretendentów do Dumy którzy mieli kryminalną przeszłość.

Podsumowując przebieg rywalizacji wyborczej znany rosyjski publicysta Aleksander Minkin stwierdził, że kampania wyborcza przebiegała w atmosferze, którą spokojnie można nazwać kryminalną¹³.

Zamiar udziału w wyborach zgłosiło 69 bloków wyborczych. Wymieniamy tu tylko te, które zamierzały przedstawić federalne listy kandydatów. W efekcie zarejestrowano 43 takie listy. Ogółem na listach federalnych i w okręgach jednomandatowych zgłoszono około 20 tys. kandydatów. Daje to średnio 50 kandydatów na jedno miejsce!

¹¹ CKW odmówiła zarejestrowania tego ugrupowania pod pretekstem zbyt późnego złożenia przez partię wymaganych dokumentów. „Demrosja” złożyła w komisji niezbędne dokumenty na kilkanaście minut przed ostatecznym upływem terminu. Komisja stwierdziła, że z braku czasu nie może zarejestrować ugrupowania.

¹² Każdy z zarejestrowanych komitetów wyborczych uzyskał prawo do jednej godziny bezpłatnych programów wyborczych nadawanych w pierwszym programie rosyjskiej telewizji ORT. Stworzono także możliwość wykupienia czasu antenowego w drugim programie telewizji RTR. Tam jednak minuta reklamy kosztuje 10 tys. dolarów.

¹³ Gazeta Wyborcza z 7 XII 95 r. Nr 284(1972) s. 11.

5. Przebieg i rezultaty wyborów.

Wybory odbyły się w wyznaczonym terminie i przebiegały bez zakłóceń. W ich wyniku obsadzono wszystkie mandaty do Dumy Państwowej. Zaskoczeniem była wysoka, jak na warunki rosyjskie, frekwencja wyborcza, która wyniosła 64,44% uprawnionych¹⁴.

Do niższej izby parlamentu z list federalnych mandaty uzyskały tylko cztery ugrupowania. Zgodnie z oczekiwaniami największym poparciem cieszyła się Komunistyczna Partia Federacji Rosyjskiej. Na jej listę głosowało 22,3% wyborców. Drugie miejsce zajęła Liberalno-Demokratyczna Partia Rosji, którą poparło 11,18% wyborców. Na trzecim miejscu uplasował się Nasz Dom Rosja uzyskując poparcie 10,13% elektoratu. Bariere 5% udało się pokonać jeszcze tylko jednemu ugrupowaniu. Blok „Jawlinski-Bołdyriew-Łukin” uzyskał poparcie 6,89% wyborców.

W sumie cztery wymienione ugrupowania uzyskały zaledwie 50,5% ogółu oddanych na listy federalne głosów. Zgodnie z ordynacją wyborczą podzieliły one między siebie 225 mandatów do Dumy obsadzanych z list federalnych. Zgodnie z przewidywaniami, ugrupowania te „zawłaszczyły” głosy wyborców oddane na te partie, którym nie udało się przekroczyć bariery 5% poparcia społecznego.

Wyniki wyborów przyniosły kilka niespodzianek. Jedną z nich jest wysoka pozycja uzyskana przez Liberalno-Demokratyczną Partię Rosji. Obserwatorzy rosyjskiej sceny politycznej nie spodziewali się, iż ugrupowanie W. Żyrynowskiego uzyska ponad 50 mandatów i będzie stanowiło trzecią co do wielkości frakcję parlamentarną. Swój kolejny, po wyborach w 1993 r., sukces ugrupowanie zawdzięcza skutecznej propagandzie telewizyjnej, która zdecydowała o końcowym sukcesie nacjonalistów.

Dziwi natomiast słaby wynik „czarnego konia” wyborów Kongresu Wspólnot Rosyjskich, którego uważano za pewnego kandydata do odegrania jednej z głównych ról na rosyjskiej scenie politycznej.

Kolejnym przegranym wyborów parlamentarnych jest Nasz Dom Rosja. Wprawdzie partia premiera W. Czernomyrdina jest obecnie drugim co do wielkości ugrupowaniem parlamentarnym, to dysponuje zaledwie 55 miejscami w Dumie. Spodziewano się znacznie większego sukcesu ugrupowania prezydenckiego, tym bardziej, że na jego kampanie wyborczą przeznaczono bardzo duże środki.

Niewątpliwý sukces odniosło „Jabłoko”. Zwiększyło ono swój stan posiadania w Dumie o dwanaście mandatów.

Lew Bruni, znany publicysta gazety „Siewodnia” twierdzi, że na tzw. liczącą się opozycję – czyli komunistów z Komunistycznej Partii Federacji Rosyjskiej i Agrarnej Partii Rosji oraz nacjonalistów z partii W. Żyrynowskiego – głosowało w sumie około 36% wyborców, czyli o prawie dziesięć procent mniej niż dwa lata temu. Zdaniem L. Bruniego o zdecydowanej wygranej opozycji zadecydowało więc nie tyle poparcie wyrażone dla niej, lecz brak tegoż poparcia dla demokratów¹⁵. Z tezą tą można zgodzić się tylko częściowo. Nie ulega bowiem wątpliwości, iż w obecnych wyborach zwycięstwo komunistów G. Żiuganowa jest niewątpliwe, chociaż nie niesie ono ze sobą przejęcia władzy w państwie.

Dwa lata temu w głosowaniu na listy federalne najwięcej głosów uzyskała Narodowo-Demokratyczna Partia Rosji. W okręgach jednomandatowych najwięcej mandatów zdobył Wybór Rosji. W obecnych wyborach parlamentarnych w obydwu głosowaniach zdecydowane zwycięstwo odniosła partia komunistyczna.

Wśród zwycięzców wyborów w okręgach jednomandatowych znaleźli się czołowi politycy bardziej znanych partii i bloków wyborczych. Mandat deputowanego uzyskali m.in.: lider Kongresu Wspólnot Rosyjskich gen. A. Lebied, minister spraw zagranicznych Rosji Andriej Kozyriew, obrońca praw człowieka Siergiej Kowalow, były premier ZSRR Nikołaj Ryżkow.

¹⁴ W wyborach 17 XII 1995 r. uczestniczyło 69 204 820 osób.

¹⁵ Por. Gazeta Wyborcza z 20 XII 1995 r. Nr 295(1983) s. 7.

